

حسابداری زیست محیطی

دکتر ایرج نوروش*
غلامرضا کرمی**

مقدمه

طرح بحث سیستم تلفیقی حسابداری اجتماعی - اقتصادی توسط سازمان ملل، اقدامی بود که به اهمیت حسابداری زیست محیطی می افزاید و تأثیری بسزای بر طراحی سیستم های ملی حسابداری اجتماعی، زیست محیطی و سبز می گذارد. نوشته های پیشین برای معرفی رویه های حسابداری محیطی و اجتماعی از عناوین مترادفی نظیر "افشاگری مسائل اجتماعی شرکت" و "حسابداری اجتماعی شرکت"، "حسابداری زیست محیطی" و "اصول حسابداری سبز" استفاده کرده اند (پارکر و گوتری، ۱۹۸۹). در این مقاله فرض بر این است که فرآیند حسابداری از دیدگاه نظریه بسنگاه اقتصادی، نقش فزاینده ای از ثبت و ضبط مبادلات دارد و گزارشگری آثار و ابعاد اجتماعی را نیز در بر می گیرد. در این مقاله تلاش بر این است که نقش حسابداران در ایجاد حساسیت در سازمان ها، در مورد مسائل محیط زیست بر شمرده شود و حسابداری زیست محیطی در ایران از طریق سیاست ها و ابزارهای دولتی ترغیب گردد.

حسابداری زیست محیطی چیست؟

تأکید بر مسؤلیت اجتماعی حرفه حسابداری بحث تازه ای نیست و پیدایش آن به دهه ۱۹۷۰ باز می گردد (ماتئوس، ۱۹۹۷؛ گری، ۱۹۹۶). بنگاه ها در دهه های اخیر شروع به پذیرش رویه های حسابداری محیط زیست کرده اند. این مسأله از دهه ۱۹۹۰، توجه بیشتری را به خود جلب نموده است (گری، ۱۹۹۰). با این که برخی شرکت ها عمدتاً به دلیل تبعیت از قوانین جاری به ایفای مسؤلیت های اجتماعی و زیست محیطی روی آورده اند، اما مدیران بنگاه ها به مرور دریافته اند هزینه های مرتبط با محیط زیست به شرط آن که به درستی شناسایی، اندازه گیری، و تخصیص داده شوند به صرفه جویی و ایجاد سود بالقوه می انجامند. در کشورهای توسعه یافته، هزینه های زیست محیطی، بخش قابل توجهی از کل هزینه ها را به خود اختصاص می دهد. برای مثال، در آمریکا، شرکت آموکو، هزینه های محیط زیست را معادل ۲۲ درصد هزینه های عملیاتی تصفیه نفت خود شناسایی کرد. بد نیست بدانیم این رقم در بودجه شرکت تنها معادل ۳ درصد پیش بینی شده بود. شرکت دوپانت هزینه های زیست محیطی اش را معادل ۱۵/۳٪ هزینه های ثابت تولید و ۳/۸٪ هزینه های متغیرش شناسایی کرد (دیتز، ۱۹۹۵). هزینه فعالیت های مرتبط با محیط زیست شرکت هایوان ای.سی و هوندا موتور در سال مالی ۱۹۹۹ به ترتیب بیست و چهار میلیارد یورو و ۶/۵ میلیارد یورو بوده است. شرکت تویوتا یک صد میلیارد

یورو برای حفظ محیط زیست، صرف سرمایه گذاری در خودروی سبز و تحقیق و توسعه موتور آن نمود (یاسایکی، ۱۹۹۹).

امروز باور عمومی آن است که مسؤلیت حسابداری و پاسخگویی حسابداری با ارائه اطلاعات مالی و اجتماعی به سهامداران کامل می شود. در این رابطه علاوه بر ارائه اطلاعات زیست محیطی که در اطلاعات اجتماعی وزن قابل توجهی دارد، اطلاعات پرسنلی و اخلاقی به صورت اختیاری در گزارشگری سالانه شرکت های معتبر دیده می شود (چرچیل، ۱۹۷۴). با این وجود متأسفانه حسابداری اجتماعی با موفقیت روبرو نبوده است. دلیل آن را می توان فقدان استانداردهای اجباری و قضاوت های ارزشی مربوط به تعیین مسؤلیت اجتماعی سازمان ها دانست (گری، ۱۹۹۵). تحقیق در حسابداری زیست محیطی در طول دهه گذشته جهش بزرگی داشته است. به طوری که از مرحله بحث های مقدماتی در اوایل دهه ۱۹۹۰ تا تلاش برای تغییر سازمان جهت عکس العمل به توقعات جامعه سیر تکاملی را طی کرده است (گری، ۲۰۰۱). توسعه عملی حسابداری محیط زیست، موازی با گسترش این تحقیقات بوده و پیشنهادها و ابتکارهای فراوانی از سوی حسابداران و شرکت های بین المللی ارائه شده است. نقش بالقوه حسابداران در افزایش آگاهی زیست محیطی در سازمان ها، در مهارت های مدیریتی و گزارشگری مالی آنها نمود داشته است.

از آنجا که تحقیقات نشان داده اند حسابداران در

**امروز باور عمومی
آن است که
مسئولیت حسابداری
و پاسخگویی حسابداری
با ارائه اطلاعات
مالی و اجتماعی به
سهامداران کامل
می شود**

اساسی متبلور گردید. در این ماده قانونی آمده است: "در جمهوری اسلامی ایران حفاظت محیط زیست که در آن نسل حاضر و نسل آینده کشور باید از یک زندگی اجتماعی برتر بهره مند گردند، یک وظیفه عمومی بوده و بنابراین، فعالیت اقتصادی و هر فعالیت دیگری که منجر به آلودگی و تخریب جبران ناپذیر محیط گردد باید ممنوع گردد".

به هر حال ۸ سال جنگ با عراق و تحریم های اقتصادی اهداف زیست محیطی را نادیده گرفته است. صید بی رویه در دریاچه ها و رودخانه ها، به زیست بوم های آبی آسیب رسانده است و تخلیه فاضلاب و فضولات صنعتی در رودخانه های کشور، منابع آب آشامیدنی و آب های ساحلی را آلوده ساخته و تأمین آب آشامیدنی را با تهدید مواجه نموده است. زمین های کشاورزی و مراتع به طور فزاینده در حال نابودی هستند. نشت نفت و مواد شیمیایی به داخل خلیج فارس و دریای خزر، دریاها و زندگی وحش را به خطر انداخته است. بزرگترین مسأله محیطی ایران در حال حاضر آلودگی هوای شهرهای بزرگ، خصوصاً تهران، تبریز، اصفهان، و مشهد است. حدوداً ۵/۱ میلیون تن انواع آلاینده های هوا سالانه در تهران تولید می شود که منواکسید کربن خودروها بخش اعظم آن را به خود اختصاص داده است. بیش از ۲ میلیون خودرو در تهران تردد می کنند که اغلب آنها عمری بیش از بیست سال دارند. احاطه رشته کوه های البرز آلاینده های روزافزون را در غیاب وزش بادهای قوی بر روی شهر تهران محبوس می سازد. نهایت این که، تخریب باغستان های شهر خصوصاً شمال شهر در طی ۲۰ سال گذشته زیر فشار ساختمان سازی های بی رویه به مسأله آلودگی دامن زده است. این عوامل دست به دست هم داده اند و تهران را همانند مکزیکوسیتی، قاهره، شانگهای، جاکارتا و بانکوک در میان آلوده ترین شهرهای جهان قرار داده است. از عوامل عمده آلودگی خفکان آور هوا در تهران و سایر شهرهای بزرگ افزایش در مصرف انرژی در کشور

حوزه "حسابداری مدیریت محیط زیست" و "گزارشگری محیط زیست" امکان عمل بیشتری دارند، حسابداری زیست محیطی کانون توجه حسابداری اجتماعی قرار گرفته است. در حسابداری زیست محیطی فرض بر آن است که هزینه های محیط زیست باید "داخلی" شوند. در حال حاضر این هزینه ها، هزینه های برون سازمانی محسوب می شوند، زیرا محیط زیست یک متاع عمومی است که جامعه هزینه فعالیت های زیان بار سازمان در مورد محیط زیست را می پردازد. ساز و کار حسابداری زیست محیطی در داخل سازمان، در قالب حسابداری چرخه عمر یا حسابداری بهایابی کامل، سعی بر آن دارند تا هزینه های زیست محیطی را همانند صرفه جویی در سایر هزینه ها، به حداقل برسانند. بنابراین، هدف حسابداری زیست محیطی، آن است که سازمان ها به طور واقع بینانه آثار فعالیت هایشان را بر محیط زیست پیش بینی کنند و بر اساس آن بدهی های احتمالی و ریسک زیست محیطی را برآورد کنند. در این راستا به نظر می رسد لازم است محافل حرفه ای نظیر جامعه حسابداران رسمی ایران، یک گروه کاری متشکل از حسابداران و متخصصان محیط زیست را برای مشخص کردن مشکلات زیست محیطی مرتبط با سازمان های خصوصی و دولتی تشکیل دهند و راهکارهای گزارشگری را ارائه نمایند.

اهمیت موضوعات زیست محیطی در ایران

ایران با مشکلات عدیده زیست محیطی روبروست. بسیاری از این مشکلات به نقطه بحرانی رسیده است. با وجودی که سازمان محیط زیست ایران در سال ۱۳۵۰ ایجاد گردیده، اما ملاحظات بلندمدت زیست محیطی اغلب در قید و بند تولیدات صنعتی و اهداف سیاسی کوتاه مدت قرار داشته است. توجه ایران به مسایل زیست محیطی بعد از انقلاب نقطه عطفی را پشت سر نهاد و در ماده ۵۰ قانون

هدف حسابداری زیست محیطی، آن است که سازمان ها به طور واقع بینانه آثار فعالیت هایشان را بر محیط زیست پیش بینی کنند و بر اساس آن بدهی های احتمالی و ریسک زیست محیطی را برآورد کنند

می باشد. بدین ترتیب هزینه های داخلی شرکت های خودروساز در رابطه با آثار مخرب محیطی که دارند همواره به صورت هزینه های خارجی به جامعه انتقال یافته است و سازمان محیط زیست نتوانسته با مدیران دولتی این شرکت ها که تحت حمایت های دولت قرار دارند برخوردی جدی داشته باشد.

از سال ۱۹۸۰ تا ۱۹۹۸ مصرف انرژی به سه برابر افزایش یافته است. اغلب این انرژی مصرف شده مربوط به مصرف سوخت خودروها بوده است. بیش از ۲ میلیون خودرو در تهران روزانه بیش از ۷ میلیون لیتر بنزین و گازوئیل مصرف می کنند. در حال حاضر دولت برای مصرف بنزین چندین میلیارد دلار در سال یارانه می پردازد. آلاینده کربن در ایران از ۳۳/۸ میلیون تن در سال ۱۹۸۰ به ۸۰/۸ میلیون تن در سال ۲۰۰۰ رسیده، یعنی معادل ۲۴۰٪ افزایش یافته و سهمی معادل ۱/۳٪ کل آلاینده کربن دنیا را به خود اختصاص داده است.

مسئله ای که به ساختار اجتماعی در رابطه با مسؤولیت پذیری حرفه حسابداری در عکس العمل به حسابداری اجتماعی و به طور اخص حسابداری زیست محیطی مربوط می شود، میزان مسؤولیتی است که جامعه برای حرفه حسابداری در نظر می گیرد. دولتی بودن مسؤولیت امور حسابداری و استنادارگذاری در کشور، پذیرش اجتماعی حسابداران را به عنوان عضو برجسته جامعه اقتصادی کمرنگ کرده است و آنها را از ایفای نقش واقعی خود در اطلاع رسانی آثار مخرب محیطی باز می دارد.

در کشورهایی که خصوصی سازی مالکیت و مدیریت دولتی رشد چندانی نداشته و مالکیت خانوادگی نیز در بخش های کوچک تر فعالیت های تجاری و صنعتی رایج است، عملکرد حسابداری و حسابرسی که به سود سهامداران و سرمایه گذاران جهت گیری می شود، ضرورت چندانی پیدا نکرده است.

نگاهی به جایگاه حسابداری زیست محیطی در توسعه ملی

محاسبه هزینه های جانبی به ویژه هزینه های تخریب محیط زیست در رشد اقتصادی، امروزه در کشورهای توسعه یافته امری ضروری به شمار می رود. هر چند در ایران متأسفانه رشد اقتصادی بدون در نظر گرفتن زیان هایی است که به محیط زیست وارد می شود.

رویکرد حسابداری زیست محیطی به اندازه گیری درآمد ملی، می تواند تصویر دقیق تری از رشد و توسعه اقتصادی به دست دهد. طی سال های ۱۳۴۰ تا ۱۳۵۷، اقتصاد ایران سالانه به طور متوسط ۹ درصد رشد یافت و در خلال برنامه اول توسعه اقتصادی پس از انقلاب نرخ رشد سالانه ۷/۳ درصد در سال بود. اما در این اندازه گیری، هزینه های انحطاط محیط زیست و نابودی منابع نقصان پذیر، از تولید ناخالص داخلی کسر نشده است.

گفتنی است که در خلال یک دوره ۳۰ ساله مساحت جنگل ها را به نصف کاهش داده ایم، از منابع آب زیرزمینی بیش از حد برداشت کرده ایم، با مصرف کودها و سموم شیمیایی سفره های آب های زیرزمینی را به شدت آلوده ایم و خاک را شدیداً فرسوده ایم و ... نرخ رشد ما دیگر ۹ یا ۷/۳ درصد نیست، بلکه چیزی در حدود ۲/۵ یا ۳ درصد خواهد بود.

رویکرد حسابداری زیست محیطی به اندازه گیری رشد اقتصادی چنین است: "ارزش اقتصادی" منابع و سرمایه های طبیعی نابود شده را از ارزش افزوده کل (تولید ناخالص داخلی) کسر کنید. آنچه باقی می ماند تولید واقعی شماس است که رشد اقتصادی را نشان می دهد. لذا رشد واقعی اقتصادی بسیار پایین تر از ارقام رسمی منتشر شده است.

اما متأسفانه داستان به همین جا ختم نمی شود. واقعیت نگران کننده این است که نابودی سرمایه ها و منابع طبیعی، رشد اقتصادی آینده را نیز با محدودیت

امروزه در کشورهای
توسعه یافته، محاسبه
هزینه های جانبی در
رشد اقتصادی، به ویژه
هزینه های تخریب
محیط زیست، امری ضروری
به شمار می رود

نمونه ای از حسابداری موفق محیط زیست

در مورد چین همه تصور می کردند به دلیل فشار زیاد انبوه ترین جمعیت جهان به منابع طبیعی و زمین، به زودی به دلیل انحطاط محیط زیست، در این کشور فاجعه ای اتفاق خواهد افتاد. ولی هم اکنون با وجود اینکه رشد اقتصادی چین در سطح بالایی است، انحطاط شدید محیط زیست گزارش نمی شود. برای مقایسه، جمعیت چین در حال حاضر تقریباً ۲۰ برابر جمعیت ایران است در حالی که مساحت زمین چین تنها ۵ برابر ایران است. خصوصیات جغرافیایی چین چندان با ایران تفاوت ندارد. با همه اینها، تفاوت عملکرد بسیار است.

سیاست کشاورزی چین بر حداکثرسازی کارایی و بازده با کمترین آسیب به محیط زیست استوار است. سیاست صنعتی به تولید و مصرف کالاهایی تأکید دارد که از منابع کمتری استفاده می کنند و به محیط زیست آسیب جدی نمی رسانند.

سنگ بنای این سیاست ها در چین مانند بسیاری از کشورهای توسعه یافته و برخی کشورهای در حال توسعه، رویکرد اقتصادی به مدیریت منابع زیست محیطی بوده است. چیزی که آن را در فرایند رشد اقتصادی ایران فراموش کرده ایم: برای حفظ دارایی ها و منابع کمیاب و پایان پذیر طبیعی، ارزش آنها را که در فرآیند تولید به مصرف می رسند در قیمت کالا منعکس کنید (درونی کردن هزینه های زیست محیطی). با این کار هزینه های مصرف منابع طبیعی، یا ارزش اقتصادی آنها از تولید ناخالص داخلی کسر می شود و معیار دقیق تری از تولید کالا و خدمات به دست می آید. با منظور کردن هزینه منابع و دارایی های طبیعی، خود به خود برای آنها ارزش پولی ایجاد می شود و بازاری به وجود می آید که به "باز تولید" آنها کمک خواهد کرد. از طرف دیگر، این کار انگیزه سرمایه گذاری را در حفظ منابع زیست محیطی، به وجود خواهد آورد و انباشت سرمایه فیزیکی و طبیعی را در پی خواهد داشت. به این

جدی روبه رو خواهد کرد.

نکته اینجا است که تنها با رشد اقتصادی و توسعه اجتماعی هم زمان می توان جلوی نابودی محیط زیست را گرفت. جای خوشبختی است که برای حفظ محیط زیست چندان هم لازم نیست سطح مصرف فعلی کاهش یابد. آنچه لازم است، تغییر ترکیب مصرف است. این درس اساسی اقتصاد خرد است: می توان بدون کاهش سطح مطلوبیت، یک کالا را جایگزین کالای دیگر کرد.

برای حفظ محیط زیست، در ترکیب مصرف خود، کالاهایی را که تولید و مصرف آنها کمتر به محیط زیست لطمه می زند، جانشین کالاهایی کنید که بیشتر صدمه می زنند.

پس از شوک نفتی اول در ۱۹۷۳، تمام کشورهای توسعه یافته و برخی کشورهای در حال توسعه به سرعت این کار را انجام دادند بی این که سطح مطلوبیت شان را کاهش دهند.

بنابراین برخلاف آموزه های رایج برای حفظ محیط زیست، فدا کردن مصرف کنونی برای حفظ سطح مصرف نسل های آینده، همواره و در هر مورد ضروری نیست.

حفظ کیفیت طبیعی محیط زیست به رشد اقتصادی کمک می کند و منافع این رشد نصیب هر دو نسل خواهد شد. رشد اقتصادی، کیفیت محیط زیست را حفظ می کند. و منافع حفظ کیفیت محیط زیست، به شکل رشد پایدارتر و درآمد بالاتر، نصیب هر دو نسل خواهد شد. این معامله خوبی است. اما ما معامله گران بدی هستیم.

در حقیقت سود تصنعی خود را که هیچ تأثیری بر انباشت سرمایه های فیزیکی ندارد، با غارت منابع طبیعی، با عنوان ارزش افزوده ملی، به بیشترین مقداری که طمع اجازه می دهد می رسانیم. سپس این سود را صرف واردات یا تولید کالاهای مصرفی می کنیم و... به راستی این فاجعه تا چه زمان ادامه خواهد داشت؟

دولتی بودن امور حسابداری
و استاندارد گذاری در
کشور، پذیرش اجتماعی
حسابداران را به عنوان
عضو برجسته جامعه
اقتصادی کم رنگ کرده
است و آنها را
از ایفای نقش واقعی خود
اطلاع رسانی
آثار مخرب محیطی
باز می دارد

ترتیب دارایی طبیعی که استخراج می شود به
موجودی "سرمایه اجتماعی" تبدیل می شود نه این
که با مصرف مجانی، به پایان رسد.

علاج واقعه چیست؟

در حال حاضر با توجه به اهمیت موضوع
حسابداری زیست محیطی در ایران، طبقه بندی
موضوعات تصمیم به شرح زیر برای افشاء حسابداری
زیست محیطی و اجتماعی به شرکت های ایرانی
پیشنهاد می گردد:

۱. محیط

۱-۱. افشای آلودگی هایی که شرکت مسبب آن
است.
- گزارش های مالی شرکت ها در رابطه با آلودگی
زیست محیطی حاوی اطلاعات مربوط به
آلودگی هایی باشد که از بی می آیند: آلودگی صدا،
آلودگی آب، آلودگی هوا، و آلودگی فضای سبز.

۲-۱. سیاست زیست محیطی

- گزارش سیاست شرکت در رابطه با محیط
زیست

- گزارش اقدامات رسمی در این رابطه

۳-۱. حسابرسی زیست محیطی

- به بررسی، حسابرسی و ارزیابی حسابرسان
مستقل از گزارش های زیست محیطی اطلاق
می گردد.

۴-۱. محصول و فرآیندهای تولید مرتبط با
ضایعات، بسته بندی، باز یافت ضایعات، محصولات و
بهبود آن، و آلودگی زمین

۵-۱. اطلاعات مالی مرتبط با محیط زیست
پیرامون آثار مالی / اقتصادی صدمات زیست محیطی
- سرمایه گذاری و ارزیابی سرمایه گذاری در ابعاد
زیست محیطی

- زمینه های آثار مالی / اقتصادی اقدامات زیست
محیطی

- تعامل اقتصادی - محیطی اقدامات

۶-۱. سایر موارد محیطی

- انجام تحقیقات محیطی برای نظارت بر تأثیر
شرکت بر محیط

- جوایز دریافت شده در رابطه با برنامه ها یا
سیاست های محیطی شرکت

- حفاظت از محیط

- آموزش های محیطی شرکت

۲. انرژی

- صرفه جویی انرژی در اداره عملیات شرکت

- استفاده کارا تر از انرژی در طول فرآیند تولید

- بحث تلاش های شرکت برای کاهش مصرف
انرژی

انرژی

- افشاء کارایی افزایش یافته در محصول برای
مصرف انرژی

- صرف انرژی

- اطلاع رسانی حساسیت شرکت در مورد کمبود
انرژی و صرفه جویی در آن

انرژی و صرفه جویی در آن

۳. منابع انسانی

۳-۱. سلامت و ایمنی

- کاهش یا حذف آلاینده ها یا خطرات در محیط
کار

کار

- افشاء آمار سوانح شرکت

- متابعت از استانداردها و مقررات بهداشتی و
ایمنی

ایمنی

- تعیین جوایز بهداشت و ایمنی

- ایجاد یک واحد / کمیته / سیاست برای ایمنی و
حفاظت

حفاظت

- راهبری تحقیقات برای بهبود ایمنی کار

- اطلاع رسانی و آموزش کارکنان در رابطه با
موضوعات ایمنی و بهداشت

موضوعات ایمنی و بهداشت

- اشاره به قوانین بهداشتی و ایمنی

۳-۲. وضعیت کارکنان

- آمار تعداد کارکنان در شرکت

- آمار سوابق کاری و سن کارکنان

- اطلاعاتی درباره توصیف تجربه و کیفیت
کارکنان جذب شده

کارکنان جذب شده

۴. محصولات و مشتریان

۴-۱. توسعه محصول

- اطلاعات مرتبط با بهبود و توسعه محصول بسته بندی آن

- اطلاعات مرتبط با هرگونه پژوهش در رابطه با اصلاح محصولات

۴-۲. ایمنی محصول

- افشاء استانداردهای ایمنی که باید در تولید محصول رعایت شود.

- جزئیات مرتبط با مواردی که می تواند محصولات را ایمن تر کند.

- راهبری تحقیقات مرتبط با ایمنی محصولات شرکت

- اطلاعات مرتبط با ایمنی محصولات خریداری

شده شرکت

۴-۳. اطلاعات مشتری

- افشاء مقررات ایمنی مصرف کننده

- افشاء شکایات مشتریان

- روابط خاص شرکت با مشتریان خود

۵. ارتباط با جامعه

- اشتغال نیمه وقت یا در ایام تعطیلات تابستانی

دانشجویان

- بکارگیری دانشجویان دانشگاهی و مدارس

حرفه ای برای برنامه های کارآموزی آن ها

- کمک به تحقیقات پزشکی جامعه

- کمک به پروژه های تفریحی و فضای سبز جامعه

- کمک به دانشجویان و بورسیه کردن آنها

نتیجه گیری

استهلاک و نابودی سرمایه های طبیعی موضوع مهمی است که زنگ خطر آن را به سادگی می توان شنید. عدم وجود استاندارد پیرامون محیط زیست و تحمیل هزینه های داخلی شرکت ها به جامعه از طریق آلودن آب ها و ... لزوم عنایت بیشتر حرفه و عزم ملی را می طلبد. آمارها از آن حکایت دارند که

روز به روز بر وخامت معضل آلودگی محیط زیست افزوده می شود، با این وجود هنوز مقداری نفت موجود است، هنوز مقداری جنگل باقیمانده، هنوز سفره آب های زیرزمینی کاملاً فروکش نکرده و هنوز زمین های کشاورزی کاملاً به سر حد فنا نرسیده است. شاید نگاه به بنگاه در قالب یک نهاد اجتماعی که علاوه بر سهامداران و اعتباردهندگان، به دنبال منافع کارکنان، دولت، مردم و در یک کلام جامعه است، باعث بروز حساسیت نسبت به مسایل اجتماعی از جمله مسایل زیست محیطی شود و از این پس کمتر شاهد زوال و نابودی منابع طبیعی باشیم.

* دانشیار گروه حسابداری دانشگاه تهران

** دانشجوی دکتری حسابداری دانشگاه تهران

- 1- Parker
- 2- Guthrie
- 3- Nandam
- 4- Mathews
- 5- Gray
- 6- Ditzetal
- 7- Y. Saeki
- 8- Churchill
- 9- <http://Iran Environmental Issues-htm>

1. Ditzateal. (Gd), *Green Ledgers: Case Studies in Corporate Environmental Accounting*, 1995.

2. Y. Saeki, News: Big Japanese Firms Embrace "Green Accounting", (4)8, *Environmental Accounting and Auditing Reporter*, September 1999.

3. Churchill, N.C., "Toward a Theory of Social Accounting", *Sloan Management Review*, Spring 1974, pp 1-17 (Spring Harvard University).

4. Gray, R.H., "Being Social Whilst Being Accountants centre for Social Environment Accounting Research" *Accounting Forum*, Vol 19, 1995, PP. 253-258.

5. United Nations, 1993, *System of Integrated Environmental and Economic Accounting*. UN, New York.

استهلاک و نابودی سرمایه های طبیعی موضوع مهمی است و عدم وجود استاندارد پیرامون محیط زیست و تحمیل هزینه های داخلی شرکت ها به جامعه از طریق آلودن آب ها و ... لزوم عنایت بیشتر حرفه حسابداری و عزم ملی را می طلبد